

Rīgas politechnikums 75 gadu atceres svinībās — 1936. g. 16. maijā.

Laižot skatu pār mūsu Alma mater mūža gājumu, apstāsimies tikai pie dažiem vilcieniem tās akadēmiskā sejā.

Šī īpatnējā, sākumā privataugstskola, kas bija domāta vispirms tikai vienam apgabalam, no mazuma, Vakareiropas labāko zinātnieku veidota, izaug par plašu un tāli atzītu zinātnes iestādi, ievērojamu kultūras faktoru ne tikai Baltijas, bet arī plašās Krievijas dzīvē un pat pāri tās robežām.

Pagājušā gadu simteņa 50-tos gados Rīgas pilsoņos briest doma par savu tehnisko un tirdzniecības skolu, kas izpaužas 1857. g. 20. XII Biržas komitejai iesniegtā «Rīgas tehnoloģiskās un tirdzniecības skolas» projektā.

Biržas k-ja ierosināto ideju ļoti silti uzņēma un, to tālāk veidojot, vēl pieaicina talkā Hanoveras politechnikuma vice-direktoru prof. Franku, kam plašas un vispusīgas zināšanas tehniskās izglītības jautājumos.

Ņemot vērā Rīgas tirdzniecības un rūpniecības apstākļus, sāko Rīgas-Daugavpils dzelzceļa būvi un plašās saimnieciskās izredzes nākotnē, rodas plašs «Centralās tirdzniecības un amatniecības skolas» projekts. Šai augstskolai jāstāv vienā līmenī ar Vakareiropas politechnikumiem un tai jāpadara Baltijas provinces neatkarīgas no ārzemju augstskolām.

Rīgas biržas k-ja plaši pauž politechnikuma uzdevumus un mērķus un aicina visus talkā skolas celšanā. Savu aicinājumu tā beidz šādi: «Ņemot vērā politechnikuma lielo ietekmi tirdzniecības un rūpniecības celšanā, neviens patriots nevar neatzīt šādas skolas vajadzību pie mums, īpaši tagadējā laikā, kas mums skaidri rāda, ka bezdarbība ir pazūšana un tikai uz priekšu cenšanās pa izglītības un materialā progresu ceļu var nodrošināt zemes attīstību un uzplaukumu.»

Atsaucība tiešām bija liela un vispusīga, bet tomēr vismagāko materialo nastu vajadzēja nest un to arī nesa Rīga.

Politechnikumā bija paredzētas 8 nodaļas: tirgotājiem, ķīmiskās un mehāniskās nozares fabrikantiem, lauksaimniekiem, mašīnbūvētājiem, arhitektiem, inženieriem un ģeodetiem. Jaunajai iestādei bija paredzēts universālraksturs, kas aptver vienā kopā visas astoņas nodaļās ietvertās tehniskās zināšanas: tā bija politehniska universitāte.

Par paraugu Rīgas politechnikumam ņēma labākos politehniskos institutus Vācijā un Šveicē, sevišķi Cīriches politehnikumu. Turienes izcilākie profesori ar saviem padomiem nodrošināja Rīgas augstskolai — kā pēc iekšējās iekārtas, tā arī mācības plāniem — Vakareiropas politehnisko institutu raksturu. «Rīgas politehniskās skolas» statutu projektu iesniedza finanču ministrijai, kuŗa bija ar mieru to arī tālāk virzīt, bet satiksmes ceļu un sabiedrisko būvju priekšnieks cēla iebildumus pret civilbūvniecību un inženierzinībām, jo tās piederot tikai tām augstskolām, kas atzīmētas būvlikuma 195. pantā. (Protams, augstskola, kas tikko vēl dibinājās, nevarēja būt jau uzņemta minētā likuma pantā.) Energiski iestājoties, Rīgas biržas k-jai izdevās arī apstrīdēto atkarot, bet tikai gan ar noteikumu, ka architektu un inženieru gala pārbaudījumiem jānotiek satiksmes ceļu un sabiedrisko būvju pārvaldes klātbūtnē.

Pēc 4 gadu neatlaidīga sagatavošanas darba 1861. g. 16. maijā ķeizars apstiprināja «Rīgas politehniskās skolas» statutus. Galvenie statutu panti bija šādi:

1) Politehniskā skola atrodas finanču ministrijas pārziņā, un tās kurators ir Baltijas guberņu ģenerālgubernators.

2) Līdzekļus iestādes uzturēšanai dod lekciju naudas un Baltijas provinču dažādās korporācijas.

3) Iestādes pārvalde sastādas no šo korporāciju delegātiem un politehnikuma direktora.

4) Studiju planus sastāda politehnikuma pārvalde, un tos apstiprina kurators.

5) Mācību apjomā ietilpst visas industrijas nozares, ēku celtniecība, inženierbūves, lauksaimniecība un tirdzniecība.

6) Studijas sadalāmas gadaursos, un audzēkņi pārceļami augstākā kursā pēc pārbaudījumu izturēšanas.

7) Audzēkņi, kas beiguši pilnu kursu ar ļoti labām sekmēm, saņem uzslavas atestātu un pieskaitāmi eksemptiem (atsvabināti no vispārējām nastām).

8) Audzēkņiem, kas beiguši sekmīgi inženieru un architektu nodaļu pilnu kursu un pārbaudīti satiksmes ceļu un sabiedrisko būvju virsvaldes ierēdņu klātbūtnē, ir tiesība izvest būves bez apliecības izņemšanas, kas paredzēta būvnoteikumu 195. pantā.

Ar statutu apstiprināšanu jaunajai iestādei bij dota akadēmiska patstāvība un tālākas attīstības iespēja. Jāpiezīmē, ka Rīgas politehnikums bija pirmā politehniskā augstskola Krievijā, kas noderēja vēlāk par paraugu citām.

Mācību apjoma robežas politechnikumā ir tikai attiecīgo zinātņu pašreizējais attīstības stāvoklis, kas arī visskaidrāk izteikts Cīrihes politechnikuma reglamentā? «dot pilnīgu teoretisku izglītību un ievadīt sava aroda praktisko darbu izpildīšanā». Vēl tālāk, Cīrihes prof. Bolley's^{ieteic} atsevišķas fakultātes izveidot pakāpeniski, pakāpeniski paplašinot mācību programmu. Šā principa pareizība vēlāk pilnā mērā arī attaisnojās, un politechnikums tādējādi organiski izauga par vienu veselu.

Ideālo skatu uz augstskolas mērķiem un saviem pienākumiem nevarēja aptumšot diezgan biežās materialās rūpes. Tikai augstskolas ideālie uzdevumi un mērķi, šķiet, spēja saistīt Vakareiropas zinātniekus, jo mazā alga, profesora amata kategorijas pielīdzināšana vidusskolu skolotājiem, pie tam bez pensijas tiesībām, nebija pievilcīgas lietas.

Pārskirstot politechnikuma darbinieku sarakstus, sākot ar 1863. g., jāmin kauču daži no tiem, kas nešķirami saistīti ar politechnikumu, viņa tapšanu, veidošanos, augšanu un — slavu. Tā fiziķi A. Teplers (Töpler), politechnikuma ēkas cēlētājs G. Hilbig (Hilbig), mehanikā un mašīnbūvēs — C. Loviss (Lovis), L. Levickis (Lewicki) un C. Molls (Moll), projektīvā ģeometrijā — A. Šells (Schell) un A. Beks (Beck), tautsaimniecībā — E. Laspeires (Laspèyres), G. Kohns (Cohn), A. Liventāls (Lieventhal), lauksaimniecībā — K. Hēns (Hehn), J. Sivers (Sivers), Fr. Šindlers (Schindler) un V. Knīrīms (Knieriem), grafostatikā un tiltu būvē — V. Riters (Ritter), H. Malchers (Malcher) un B. Vodzinskis (Wodzinski), mehanikas tehnoloģijā — E. Pfūls (Pfuhl), elektrotehnikā — E. Arnolds, tehniskā mehanikā — M. Grīblers (Grübler), arhitektūrā — J. Kochs un K. Mormanis (Mohrmann), ķīmijas tehnoloģijā — M. Glazenaps (Glasenapp), ķīmijā — V. Ostvalds (Ostwald), K. Bišofs (Bischoff) un P. Valdens, ģeoloģijā B. Doss, bioloģijā — F. Buchols (Bucholtz) un vēl daudz citi šie neminēti vārdi.

Šie zinātnieki ar savu piemēru un darbu radīja tās tradīcijas, kādas glabā un uztur viņu darbu turpinātāji un skolnieki.

Rīgas politechnikums uzsāka savu darbu nomātās telpās — Kr. Barona ielā 14, Elizabetes ielas stūrī — Kaula namā, preti Vērmanes parkam — 1862. g. 2. oktobrī ar 15 sagatavošanas skolas skolniekiem. Politechnikuma aspirantu sagatavošana turpmāk bija paredzēta reālgimnazijās, bet pagaidam pirma-

jam kursam (pēc Cīriches politechnikuma piedzīvojumiem un parauga) vajadzēja ietvert arī šā sagatavošanas kursa programmu. Sagatavošanas klases, vēlāk sagatavošanas skola (Vorschule), pastāvēja no 1862.—1892. g. No 1868.—1885. g. tā bija sadalīta tehniskā un komercnodaļā. 1862. g. vasarā t. s. Rīgas «manufakturkomiteja» iedāvināja jaunajam politechnikumam grāmatu kolekciju kā pamatu bibliotekai. Tālāk grāmatas dāvināja arī biržas k-ja un tehniskā biedrība. Šai pašā 1862. g. likti pamati ķīmijas laboratorijai un fizikas kabinetam. 1862. g. nodibināta arī pensijas kase mācības spēkiem.

1863./64. m. g. bija pirmais īstā politechnikuma gads, jo sāka strādāt specialie kursi. Bet 1864. g. arī noskaidrojās, ka ienākušie pabalsti nesedz vajadzības, un tādēļ Rīgas tirgotāji, kad viņu priekšlikums aplikt Rīgas eks- un importu ar $\frac{1}{16}\%$ nodokli politechnikumam par labu Pēterburgā bija noraidīts, savu līdzšinējo pabalstu dubultoja (no 5000 uz 10000 rubļiem) un to pašu uzaicināja darīt arī muižniecību un citas pilsētas. Atsaucība bija dzīva, un instituta pabalstītājiem pievienojās pat mazās pilsētas, kā piem., Veri, Limbaži, Cēsis, Ainaži, Jēkabpils, Tukums, Kuldīga un citas. Tā politechnikuma nākotne bija nodrošināta pašu spēkiem.

Sagatavošanas skolas audzēkņi saucās par skolniekiem, un tiem bija arī skolnieku režīms. Par studentiem vai politehniķiem drikstēja saukties tikai specialo kursu audzēkņi. Valdija uzskats atturēties no audzēkņu pārāk stingras uzraudzības un aizbildnības, bet dot viņu vecumam piemērotu brīvību.

1865. g. vasarā bija pirmais izlaidums — beidza kursu daži lauksaimnieki un viens fabrikants, kas arī bija un palika vienīgais šai nodaļā ierakstījies students.

Diplompārbaudījumos visām nodaļām ietilpa mutvārdu pārbaudījumi, diplomdarba izstrādāšana, kā arī bija jāizpilda noteikti klauzuras darbi specialos priekšmetos.

1865. g. atver paplašinātu analitisku laboratoriju un lauks. ķīmijas izmēģinājumu staciju.

1867. g. pārveido lauksaimniecības nodaļu, pastiprinot praktiskos darbus ķīmijā un tehnoloģijā. Arī tirdzniecības nodaļu pārorganizē.

1869. g. ieceļ nodaļu vadītājus (vēlāk dekanus). Šai pašā gadā atver arī arhitektūras nodaļu.

1861. g. pilsēta piešķīra politechnikuma ēkas būvei izraudzīto zemes gabalu (nojaukto apcietinājumu vietā), tagadējo uni-

versitates ēkas laukumu. Bet būvi traucēja financialās grūtības, un to varēja sākt tikai 1866. g. Ēku projektēja un būvdarbus vadīja prof. G. Hilbig s.

1869. g. 1. septembrī R. P. pārgāja savās telpās, tagadējā Universitātes ēkā Raiņa bulv. 19, un reizē ar to svētīja pirmos svētkus politechnikuma dzīvē. Šis pirmais ēkas korpuss gar Raiņa bulv. aizņēma 15.239 kv. pēdas.

Pēc septiņiem nomātās telpās pavadītiem gadiem politechnikums pārgāja savā ēkā, un te nu izrādījās, ka bija aizmirsts izbūvēt Vakareiropas augstskolās tik nepieciešamo iestādi: karceri. (Šo robu vajadzēja kaut kā papildus izlabot.) 1870. g. nodibina pirmo disciplināro komisiju.

1874. g. pārveido inženieru nodaļu.

1875. g. 25. aprīlī politechnikums saņem pirmo valdības pabalstu (īkgadīgo) 10.000 rubļu apmērā.

Šā paša gada septembrī atver ģeodetu nodaļu, kas pastāvēja līdz 1888. g.

1875. g. nodibina mācības spēku atraisītu un bāriņu pensiju kasi.

Liels ieguvums bij 1877. g. uz 24 g. bezmaksas lietošanā piešķirtā Pētermuiža lauksaimniecības izmēģinājumu saimniecības ierīkošanai.

1877. g. rudenī atklāj otro ēkas korpusu gar Merķeļa ielu. Ķeļa ielu.

Pirmos pastāvēšanas gadus politechnikums bij. Finanču ministrijas ziņā, bet no 1881. g. 17. aprīļa pāriet Izglītības ministrijas pārziņā.

1882. g. mācības komiteja lūdz valdību piešķirt R. P. beigušiem valsts dienesta tiesības un vispār pielīdzināt viņus tiesībās citu augstskolu absolventiem.

1885. un 1901. g. izbūvē ēkas trešo spārnu gar Inženierielu. To iekārto pēc Ostvalda un Hilbiga projekta ķīmijas laboratorijas vajadzībām. Ceturto spārnu — gar Architektu ielu izbūvē 1910. g. 1885. g. pārveido mašīnbūvju nodaļu un ierīko mehaniskās darbnīcas pēc Pfūla projekta.

Politechnikuma pārvaldes organi: augstākais — instituta padome (Verwaltungsrat), tad mācības komiteja (Plenarkonference) un nodaļu konference. Instituta kurators — ģenerālgubernators. Plenarkonferences galvenie uzdevumi: 1) instituta organizācija, izbūve

un izveidošana, 2) iesniegumu apspriešana un sagatavošana instituta padomei, 3) budžeta apspriešana un sadalīšana, 4) politechniķu disciplinārās lietas, 5) nodaļu vadītāju (dekanu) ievēlēšana, 6) gada pārskata pieņemšana, 7) diplomu piešķiršana.

Direktors ir instituta vadītājs un plenarkonferences priekšsēdētājs.

Nodaļu vadītāji — dēkani vada nodaļu konferences un rūpējas par mācības gaitu un kārtību savā nodaļā. (Noteikumi apstiprināti 1869. g. 15. martā.)

Instituta padome — rūpējas galvenā kārtā par saimniecisko pusi. Interesanti atzīmēt, ka 1870. g. instituta padomei un plenarkonferencei nācās apspriest jautājumu par hospitantu — sieviešu pielaišanu institutā. Abas iestādes tomēr izšķīrās par to, ka labāk uzņemties antiliberaļu slavu, nekā ielaist augstskolā «nekārtības un vēl ko ļaunāku».

1889. g. pēc Glāzenapa projekta ierīko ķīmijas tehnoloģijas laboratoriju.

1892. g. 9. martā ķeizars apstiprina jaunos studentu uzņemšanas noteikumus (tie vēlāk ievesti arī Rīgas politehniskā instituta statutos) un tā paša gada 29. septembrī valdība liek priekšā pāriet uz krievu valodu kā mācības valodu. Līdz šim, protams, viss gāja tikai vāciski.

1893. g. profesoru konference iesniedz valdībai savus instituta pārveidošanas projektus.

1896. g. 6. maijā ķeizars apstiprina jaunos Rīgas politehniskā instituta statutus un līdz ar to institutā ir ieviesta arī krievu valoda kā mācības valoda.

Rīgas politehniskā institutā zināmā mērā pastāvēja autonomija vēl arī tai laikā, kad jau citās Krievijas augstskolās dažādu noteikumu rāmji bija ierobežojuši ir mācības spēku, ir studentu brīvību. Kursu vietā, kopš 1869. g., te valdīja priekšmetu sistema. Mācības planu sastādīja, ievērojot zinātnes stāvokli un profesora individualitāti. Šādai brīvas mācīšanas iespējai pastāvēt, atsevišķo teoretisko un praktisko priekšmetu programmas pastāvīgi mainījās un papildinājās.

Lai gan pastāvēja mācības plāni, kuros norādīta kārtība, kādai jābūt klausamo priekšmetu secībai, lai ātrāk kursu nobeigtu, tomēr priekšmetu kārtības izvēle bija katra studenta brīva lieta, saskaņā ar tā individualām tieksmēm. Tāpat studenti varēja brīvi pāriet no nodaļas uz nodaļu.

Patstāvību zinātniskā darbā sevišķi veicināja abas dabas-zinātniskās nodaļas — ķīmijas un lauksaimniecības. Katram kandidātam bija profesora vadībā jāizstrādā par specialu tematu patstāvīgs zinātnisks darbs un tas arī jāizstāv profesoru sēdē.

Līdz 1896. g. Rīgas politechnikumā bija ne tikai akadēmiska brīvība, bet arī brīva iestāšanās, jo par studentiem institūtā uzņēma visus (ja tikai bija vajadzīgā gatavības apliecība) bez tautību, ticību un kārtu izšķirības, kā arī bez konkursa pārbaudījumiem.

Neraugoties uz to, ka šīs privatās, brīvās Rīgas augstskolas diploms nedeva nekādas valsts dienesta tiesības, un lekcijas lasīja ne visiem saprotamā vācu valodā, tomēr studentu skaits auga.

Līdz ar absolventu izklišanu pa plašo Krieviju rodas saskaršanās ar citu augstskolu beigušiem. Rīdziniekiem ir gan visas vajadzīgās zināšanas, bet — diploms bez tiesībām. Un te nu paceļas balsis pēc tiesībām un arī zinātnisko gradu vienādošanas.

Valdība ir ar mieru piešķirt Rīgas augstskolas absolventiem tiesības, pabalstīt institutu ar valsts līdzekļiem, līdzīgi citām augstskolām, bet stāda arī savus noteikumus. Kad 1892. g. valdība prasa ievest par mācības valodu krievu valodu, tad instituta padome, sazinoties ar līdzšinējiem instituta uzturētājiem — pilsētām un muižniecību, ir ar mieru pakāpeniski to arī darīt, bet ar noteikumu:

- 1) lai savā laikā ar ķeizara pavēli padomei piešķirtās administrācijas tiesības netiktu ierobežotas;
- 2) lai politechnikumam nodrošinātu eksistenci, tam piešķiramas visas tiesības, kādas bauda citas tehniskas augstskolas;
- 3) lai līdzšinējais mācības spēku sastāvs paliktu pēc iespējas neskarts.

Šīs prasības arī izdevās aizstāvēt un saglabāt instituta raksturīgās īpatnības: palika īpatnējie statuti, patstāvīga pārvalde un ienākumi, kustamie un nekustamie īpašumi.

Rīgas politehniskais instituts bija vienīgais visā Krievijā, kurā nebija kursu sistēmas, nebija inspekcijas (2 pedeļi lūkojās tikai uz akadēmisko kārtību; tomēr jāsaka, ka 1905./06. g. pedeļi un dekanu sekretari uzņēmās arī dažas politisko izlūku funkcijas), profesorus un prezidiju neiecēla valdība, bet gan tos izvēlēja profesoru koleģija vai instituta padome.

1896. g. 6. maija pamatnoteikumi par Rīgas politehniskā instituta pārvaldīšanu (daži svarīgākie panti):

1. Rīgas politehniskā instituta nolūks ir sniegt augstāko izglītību šādās specialitātēs: arhitektūras, inženieru, mehanikas, ķīmijas un lauksaimniecības. Sakarā ar to instituts sadalīts 5 nodaļās.

Piezīme. Bez minētām nodaļām institūtā ietilpst arī komercnodaļa.

2. Instituta līdzekļus sastāda: 1) valsts izsniegtās summas, 2) Baltijas guberņu komunālo iestāžu un dažādo kārtu asinētās summas, 3) lekciju un praktisko darbu naudas, 4) ienākumi no fermas, izmēģinājumu stacijas un citām instituta iestādēm, 5) ienākumi no instituta kapitāliem un īpašumiem.

9. Tai gadījumā, kad aspirantu skaits ar vajadzīgām liecībām pārsniedz brīvo vietu skaitu, tad vispirms uzņem citu augstskolu beigušos. Nākošās brīvajās vietās uzņem vispirms Baltijā dzimušos, kā arī citus, kas beiguši vidusskolu Rīgas mācības apgabalā, ja vieniem un otriem atestata atzīme krievu valodā, matematikā un fizikā nav mazāka par 4. Pārējiem sapirantiem jāiztur konkursa pārbaudījumi Izglītības ministrijas programmas apjomā.

Tiesība iestāties pieder tiem, kas konkursā ieguvuši augstāko atzīmi, bet ar līdzīgām atzīmēm — priekšroka Baltijas guberņās dzimušiem.

11. Lekciju naudu un praktisko darbu raksturu nosaka instituta padome un apstiprina Izglītības ministrija. (Arī mācības maksas ziņā baltiešiem bija atvieglojumi.)

13. Par noteikumu pārkāpumiem studentus tiesā disciplinārā tiesā.

17. Šis pants runā par zinātnisko gradu piešķiršanas kārtību un to nosaukumiem.

23. Instituts ir Izglītības ministrijas pārziņā, un tas pakļauts Rīgas mācības apgabala kuratoram.

24. Vispārēja instituta pārvalde ir tā padome. Padome galvenā kārtā pārzina instituta saimniecisko daļu, sedzot uzturēšanas un ierīcības izdevumus no 2. § paredzētām summām.

25. Padomi sastāda tās iestādes un kārtas, kas ar saviem ziedojumiem veicinājušas šīs iestādes dibināšanu un piedalas instituta uzturēšanā. Katra no šīm iestādēm vai kārtām sūta 2 locekļus padomē un 2 to vietniekus.

26. Instituta direktors ir pilntiesīgs padomes loceklis. Vicedirektors var piedalīties padomes sēdēs, bet tam ir balsttiesība tikai tad, ja tas aizstāj direktoru. Priekšsēdētāju padome pati izvēl no sava vidus.

27. Tiešā instituta pārvaldīšana uzticēta direktoram kopā ar dekaniem, mācības spēku komiteju un disciplināro komisiju. Vicedirektors un dekani sevišķi rūpējas par studentu uzvešanos un kārtību augstskolas sienās.

28. Direktoru izvēl instituta padome no profesoru vidus uz 4 gadiem un to pēc Izglītības ministrijas priekšlikuma visaugstāk apstiprina.

30. Instituta mācības daļas pārzināšana uzlikta vicedirektoram ar dekaniem direktora vadībā. Vicedirektoru un dekanus, pēc mācības komitejas priekšlikuma, izvēlē instituta padome no profesoru vidus uz 4 g. un tos apstiprina izglītības ministrs.

31. Mācības komiteja direktora priekšsēdībā sastādas no instituta profesoriem. Komitejas darbvedības pārzināšanu uzliek sekretaram, ko izvēl no sava vidus.

33. Disciplinārās komisijas sastāvu un tai padoto lietu izmeklēšanas kārtību nosaka izglītības ministrs pēc instituta padomes iesnieguma.

39. Profesorus un adjunktprofesorus izvēl mācības komiteja, un tos apstiprina izglītības ministrs. Lektorus un asistentus arī izvēl mācības komiteja, bet tos apstiprina mācības apgabala kurators. —

Institutam piešķirtās vēlēšanu tiesības dara iespēju par politechnikuma mācības spēkiem ievēlēt lielāku vairumu agrāko instituta vai Tērbatas universitātes audzēkņu, kā arī dažus ārzemniekus, kas bija palikuši vēl no pirmā politehnikas posma.

Tā tad ir mācības personāls, ir administrācija arī reorganizētā Rīgas politehnikumā institūtā paliek tie paši kā bijušā pēcteči un bijušo ideju un tradīciju turpinātāji, cenšoties saglabāt politehnikuma vietējo raksturu un pasargāt to no centralizācijas un nivelācijas tendencēm.

Rīgas politehnikā skola bija beigusi eksistēt, un tās vietā stājās Rīgas politehnikais institūts ar jaunām tiesībām, pienākumiem un rūpēm.

Iestādes reorganizācija nebija instituta līdzšinējo saimnieku sirds lieta, tāpat krievu valodas ieviešana mācības spēkiem. Visas pārmaiņas tie uzskatīja kā lielu upuri, ko nes augstskolas tālākās pastāvēšanas labā. Brīvās mācīšanas un brīvās mācīšanās vietā stājās noteikta programma, valdības noteikumi un rīkojumi. Līdz ar lielo studentu pieplūdumu stājās spēkā arī konkursa pārbaudījumi.

Studentu kopskaits un sadalījums
pa nodaļām.

Mācības gads	Kopskaits	Arhite- ras ktu-	Inženieru	Mechanikas	Ķīmijas	Lauksaimni- cības	Tirdzniecības	Mērniecības
1862./63.	—	—	—	—	—	—	—	—
1863./64.	16	—	10	—	2	4	—	—
1864./65.	30	—	15	2	5	8	—	—
1865./66.	37	—	17	3	9	8	—	—
1866./67.	45	—	28	4	7	6	—	—
1867./68.	52	—	36	4	8	4	—	—
1868./69.	58	—	36	6	7	6	3	—
1869./70.	90	2	51	13	8	6	10	—
1870./71.	106	2	60	9	8	16	11	—
1871./72.	115	1	57	11	11	19	16	—
1872./73.	130	4	63	13	22	14	14	—
1873./74.	142	3	70	21	21	9	18	—
1874./75.	201	6	76	43	30	14	32	—
1875./76.	237	12	60	48	38	24	53	2
1876./77.	286	18	58	57	50	34	67	2
1877./78.	338	16	40	69	82	51	78	2
1878./79.	406	18	57	86	93	56	91	5
1879./80.	448	24	69	106	99	49	95	6
1880./81.	565	29	102	117	120	55	136	6
1881./82.	576	39	107	124	121	48	131	6
1882./83.	616	36	106	145	142	69	115	3
1883./84.	655	33	100	171	170	88	91	2
1884./85.	696	29	115	183	199	91	77	2
1885./86.	744	26	102	176	260	96	81	3
1886./87.	778	24	90	185	283	115	80	1
1887./88.	831	19	84	221	298	122	86	1
1888./89.	806	17	67	224	302	118	78	—
1889./90.	820	19	70	249	302	96	84	—
1890./91.	837	26	71	253	289	93	105	—
1891./92.	863	18	82	260	292	109	102	—
1892./93.	925	26	77	257	281	140	144	—
1893./94.	900	26	76	225	272	133	168	—
1894./95.	1037	25	113	275	287	143	194	—
1895./96.	1114	31	138	286	300	157	202	—
1896./97.	1283	41	178	340	335	178	211	—
1897./98.	1347	56	205	340	341	191	214	—
1898./99.	1446	83	229	352	348	180	254	—
1899./1900.	1499	90	274	355	324	184	272	—

Mācības gads	Kopskaits	Arhitektu- ras	Inženieru	Mēchanikas	Ķīmijas	Lauksaimnīe- cības	Tirdzniecības	Mārmniecības
1900./01.	1753	133	337	407	382	182	312	—
1901./02.	1631	90	357	397	333	146	299	—
1902./03.	1527	104	353	365	280	132	293	—
1903./04.	1650	134	403	274	292	121	326	—
1904./05.	1665	150	395	372	296	143	309	—
1905./06	1681	143	417	421	291	134	275	—
1906./07.	1319	98	337	357	221	89	217	—
1907./08.	1664	140	388	438	281	117	300	—
1908./09.	1729	147	379	458	283	144	318	—
1909./10.	1807	151	333	480	320	175	348	—
1910./11.	1836	152	322	485	306	226	345	—
1911./12.	1860	151	273	513	298	274	351	—
1912./13.	1774	147	242	465	291	299	330	—
1913./14.	2088	195	300	520	328	378	367	—
1914./15.	1811	169	257	449	270	357	309	—
Maskavā								
1915./16.	2626	220	299	831	472	382	422	—
1916./17.	1593	122	168	520	319	207	257	—

Mācības spēku sastāvs politehnikuma pastāvēšanas laikā ļoti mainījās. Sākumā profesori bija gandrīz tikai ārzemnieki, pakāpeniski to skaits kritās, un viņu vietā galvenā kārtā stājās Rīgas politehnikuma un arī Tērbatas universitātes absolventi. Pēc 1896. g. pa kādam mācības spēkam sastop arī no Iekšskrievijas augstskolām.

Mācības spēku grupējums pa augstskolām, kādas tie beiguši.

1886./1887.:

Beiguši	Rīgas politehnikumu		Tērbatas univērsitāti		Iekšskrievijas augstskolas		Ārzemju augstskolas		Kopā Skaits
	Skaits	%	Skaits	%	Skaits	%	Skaits	%	
Profesori	1	5,8	6	35,5	—	—	10	58,7	17
Docenti u. lektori	2	11,1	9	50	2	11,1	5	27,8	20
Kopā	3	8,6	15	42,9	2	5,6	15	42,9	37

1897./1898.:

Profesori	2	14,3	4	25,5	1	7,2	7	50	14
Adjunktprofesori	3	33,3	3	33,3	—	—	3	33,3	9
Docenti u. lektori	3	13,2	8	34,7	4	17,4	8	34,7	23
Kopā	8	17,4	15	32,6	5	10,9	18	39	46

— 24 —

1905./1906.:

Beiguši	Rīgas politehnikumu		Tērbatas universitāti		Iekšskrievijas augstskolas		Ārzemju augstskolas		Kopā Skaitis
	Skaitis	%	Skaitis	%	Skaitis	%	Skaitis	%	
Profesori	10	50	3	15	1	5	6	30	20
Adjunktprofesori	5	50	1	10	3	30	1	10	10
Doc. u. lektori	12	37,5	11	34,4	6	18,7	3	9,4	32
Asistenti	17	89,5	1	5,25	—	—	1	5,25	19
Kopā	44	54,3	16	19,8	10	12,3	11	13,6	81

1911./1912.:

Profesori	12	54,6	3	13,6	3	13,6	4	18,2	22
Adjunktprof.	7	54	3	23	3	23	—	—	13
Doc. u. lektori	14	42,4	12	36,4	4	12,1	3	9,1	33
Asistenti	22	100	—	—	—	—	—	—	22
Kopā	55	61,1	18	20	10	11,1	7	7,8	90

Līdz ar reorganizāciju arī krievu valdība sāk vairāk piedalīties politehnikuma uzturēšanā. Sākot ar 1899. g., valdība ikgadus izsniedz 5000 rubļu studentu stipendijām, galīgi atdod Pētermuižu instituta bezmaksas lietošanā, palīdz uzbūvēt jauno laboratorijas ēku Kronvalda bulv. 4 (no 645.000 rubļiem, ko izmaksā laboratorijas ēka, ar finanču ministra Vites gādību, 360.000 rubļu sedz valdība). Laboratorijas ēku projektēja prof. Kochs, darbus vadīja prof. Hofmanis (Hoffmann) un iekšējā laboratoriju izbūve izdarīta pēc prof. Bišofa (Bischhoff) un prof. Valdēna norādījumiem. Sākot ar 1904. g. ikgadus valdības subsidija paaugstināta līdz 90.000 rub.

1904. g. visiem politehnikuma tehnisko fakultātu nobeidzējiem piešķir visāda veida būvtiesības.

1912. g. instituts nosvinēja 50 gadu jubileju un uz priekšu skatījās ar izredzēm un cerībām.

Instituta nodaļas bij sasniegušas ievērojamu attīstības pakāpi, instituts ieguvis vārdu, kas sniedzās tālu pāri Krievijas robežām. Īsi pirms pasaules kara mācības personāls sastāvēja no 90 mācības spēkiem: 22 profesori, 13 adjunktprofesori, 33 docenti un lektori un 22 asistenti. Studentu skaits, kas pastāvīgi bija audzis, sasniedza 1860, to starpā ap 1100 šejieniešu.

Latviešu tautas centieniem, diemžēl, instituts tomēr pēc sava gara bija palicis svešs un savās sienās rūpīgi sargāja Baltijas vāciešu hegemoniju.

Pasaules karš ar vienu triecienu sagrāva instituta darbības gaitu. Daži mācības spēki palika ārzemēs, jo nepaspēja vairs atgriezties. Profesoriem, kas bija Vācijas un Austrijas pavalstnieki, bija jāatstāj Rīga un armijas darbības rajons. Iznāca li-

kums par pirmā kursa studentu iesaukšanu kara dienestā, un tā kā politehnikas mācības plāni nebija sastādīti pēc kursu sistēmas, tad steidzīgi bij jāizstrādā noteikumi šo plānu sašķaņošanai ar kursu sistēmu.

1915. g. 4. jūnijā mācības padome noturēja mācības gada noslēguma sēdi, un šī arī bija beidzamā sēde Rīgā, jo 19. jūnijā instituts saņēma pavēli evakuēties uz Maskavu. Ar to sākās politehnikas svešniecības ceļš un sabrukuma laiks.

Pēc kara iestāžu pavēles inventāru, mācības līdzekļus un biblioteku nosūtīja uz Nižņinovgorodu, no kurienes nekas atpakaļ uz Rīgu vairs neatgriezās.

Instituts vispirms evakuējās no Rīgas uz Tērbatu 1915. g. 20. jūlijā. Tērbatā palika apm. 2 mēnešus un septembrī aizbrauca uz Maskavu. Maskavā instituts, izkaisīts pa dažādām vietām un iestādēm, bez kārtīgām telpām un laboratorijām, nika apm. 3 gadus.

1918. g. jūlija beigās daļa instituta profesoru ar lielām grūtībām atgriezās Rīgā. Citi Rīgas profesori pārgāja uz Ivanovo-Voznesenskas tehnisko augstskolu.

Vācu okupācijas vara pārvērta Rīgas politehnisko institutu par «Baltische Technische Hochschule», restaurējot un nostiprinot vācu pārvaldi un vācu mācības valodu. Studentu kontingentu komplektēja no vācu augstākām skolām un liedzās uzņemt par studentiem Latviešu izglītības biedrības vidussolu abiturientus. Okupācijas vara jaunās iestādes vadību uzdeva prof. Knīrīmam. Bet šīs iestādes mūžs nebija garāks par okupācijas varas dienām.

1919. g. februārī ar Latvijas padomju valdības dekretu vācu iestādes vietā tiek proklamēta «Latvijas augstskola», izsludinot par oficiālo mācības valodu latviešu un pieaicinot viņā par mācības spēkiem arī veselu rindu latviešu lietpratēju dažādos arodos. Latvijas augstskolas direktors bija prof. Valdens. Tikai žēl, ka jaunā valdība, gribējuma atvērt plašām masām ceļu uz augstāko izglītību, jaunajā augstskolā iepludina par klausītājiem arī vēl vidusskolu nebeigušu jaunatni, ienesdama tādā kārtā vidusskolu un augstskolas darbā dezorganizācijas dīgļus.

Pēc lielinieku varas krišanas un Flečera ienākšanas Rīgā, jaundibināto Latvijas augstskolu likvidē, atjauno «Baltische Technische Hochschule» un lielinieku laikā pieaicinātos mācības spēkus steidzamības kārtā atlaiž. Atjaunotās «Baltische Technische Hochschule» vadību atkal uzņemas no ārzemēm atgriezies prof. Knīrīms.

Bet ir jau ausis Latvijas brīvības rīts un ar 1919. g. 3. augusta ministru kabineta lēmumu Rīgas politehnisko institutu pārņem Latvijas valsts kā topošās Latvijas augstskolas pamatmantojumu. —

Rīgas politehnikums eksistējis (ar dažādiem nosaukumiem pēdējos gados) 58 g. 2 mēnešus un 3 dienas. Pa visu pastāvēšanas laiku imatrikulēti 13.749 studenti, un kursu beiguši apm. 4.500.

Svinot šodien Rīgas politehnikuma dzimšanas dienu, lai neaizmirstam dziļo un daudzpusīgo ietekmi, ko atstājis instituts savā īsajā mūžā. Grūti pat iedomāties, kāda izskatītos Latvija, ja tai nebūtu bijusi un tai pietrūktu Rīgas politehnikuma bijušo audzēkņu.

Vecais Rīgas politehnikums pieder vēsturei, bet tā brīvais zinātnes gars, akademiskās tradīcijas un pašai dziedzīga darba un pienākuma apziņa dzīvo brīvās Latvijas augstskolā.

Lai aizmirsti ir tautību un socialie putekļi, kas dažreiz it kā apēnoja mūsu Alma mater seju. Lai ar lepnumu un godbijību vērojam tās lielās garīgās un materialās vērtības, ko savā īsajā darba mūžā devis Rīgas politehnikums.

Ar dziļu cieņu un patiesību lai atmināties savus lielos skolotājus un vadītājus.

Lai garā saņemam vēl reiz vecā politehnikuma kādreizējo tradicionālo immatrikulācijas akta rokas spiedienu līdz ar svēto uguni — pienākumiem un goda ideāliem.